

[kop]

‘De wil om op te ruimen is zó groot!’

[lead]

De (her)ontwikkeling of inrichting van een stedelijke plek heeft baat bij hergebruik van aanwezige materialen, zo weten Jeroen Bergsma van 2012 Architecten en Sonja Mihaljevic van Eclips Landschap en stedelijk ontwerp. Elk vanuit het eigen uitgangspunt focussen deze ontwerpers op hergebruik van klein materiaal in de openbare ruimte. Het grootste risico? ‘Dat de spullen al zijn weggegooid’.

[tekst]

2012 Architecten heeft veel ervaring met het hergebruik van materialen uit de bouw- en sloopsector. De architecten richten zich in hun ontwerpen – pragmatisch én creatief – op lokaal aanwezige materialen, maar passen momenteel ook landelijk opgeslagen windturbinevleugels toe in een Rotterdamse speeltuin. Gedurende tien jaar ontwikkelden zij de nodige expertise op het gebied van hergebruik, inrichting en ontwerp. Landschapsarchitect Sonja Mihaljevic is onder meer verantwoordelijk voor de bouw van een nieuwe stad in Luxemburg Belval. Opvallend is hier de mate waarin oude materialen worden ingezet voor nieuw gebruik. Van het oorspronkelijk industriële complex blijven veel materialen bewaard, voorzien van een nieuwe, hedendaagse functie.

De ontwikkeling van Belval blijft een sprekend voorbeeld. Waarom?

Mihaljevic: ‘Bij dit project zijn wij in een heel vroeg stadium betrokken. Dit gaf ons relatief veel mogelijkheden de aanwezige materialen te bewaken, want het blijft moeilijk om betrokkenen te overtuigen van de waarde van “die oude troep”. De technische diensten zijn er vaak rap bij om een plek schoon op te leveren. IJzer verdwijnt dan als eerste, want dat is omsmelbaar en levert dus geld op. Het is lastig dit proces op voorhand om te buigen. De waarde van hergebruik wordt wel ingezien als een ontwerp klaar is, maar voor die tijd is de wil om op te ruimen zó groot.

In Luxemburg gaat het dus wél goed, hoewel ik er daar echt op moet blijven hameren. Zodra ik me omdraai kan er al weer wat zijn verdwenen. Een ander voorbeeld waar we nu nog in prijsvraagstadium aan werken is een voormalig mijnterrein in het Belgische Genk. Hier is het veel moeilijker, want reeds voor de opdracht werd gegeven is er al bepaald welke objecten van waarde waren en welke niet. Nu staan enkel de monumentale panden er nog; de overige objecten en materialen zijn gesloopt.’

Hoe voorkom je dat waardevolle objecten zo vlug verdwijnen?

Mihaljevic: ‘Ik zou willen dat de gemeente eerst goed kijkt naar de bestaande situatie, alvorens de technische diensten in te schakelen. Want doe je dat niet, dan verdwijnt het karakter van de plek onomkeerbaar. Dat kan niet sterk genoeg worden benadrukt. De ontwerper of inrichter van de openbare ruimte moet dus veel eerder worden betrokken, samen met de verantwoordelijk beheerder.’

Jeroen Bergsma herkent dit: ‘Voor die speeltuin in Rotterdam werken wij in een bouwteam, waarin ook de opdrachtgever, het bouwbedrijf en de gemeentelijke beheerder met zijn expertise zitting hebben. Zodoende is er gedurende het proces veel meer ruimte voor onverwachte mogelijkheden, zoals hergebruik van een betonnen plaat of een prima glijbaan. Die molenwieken kwamen vervolgens heel plotseling op ons pad, en omdat je zo nauw samenwerkt met de verschillende partijen kán je er ook wat mee. Als een opdracht is aanbesteed is daar veel minder ruimte voor. Spannende mogelijkheden zie je dan al gauw over het hoofd.

Weggooiwoede is het grootste probleem. Je weet niet wanneer zich waar interessant materialen bevinden. Daarom hebben we ook een database gekoppeld aan de website van Recyclicity, om inzicht te verschaffen in wat er te oogsten valt. Als een soort marktplaats.’
Mihaljevic: ‘Vraag, aanbod en kennis gecentraliseerd, dát is de oplossing.’

Wat maakt het opnieuw gebruiken van materialen en objecten eigenlijk zo aantrekkelijk?

Mihalevic: ‘Het opnieuw gebruiken van aanwezige spullen biedt een toegevoegde uniciteitswaarde aan een plek. In Belval gebruiken we bijvoorbeeld de oude wagons die er nog staan, feitelijk enorme roestkleurige emmers, als grote boombakken. Die wagons hebben een eigen sfeer die je moeilijk achteraf kan creëren. Als het weg is, is het weg.’

‘Je krijgt extra betekenis cadeau’, beaamt Bergsma, ‘het resultaat van hergebruik draagt de sporen van een verhaal. Dat is de winst. Daarbij is hergebruik van met name metalen een economische investering. De grondstoffen worden immers steeds schaarser. Daarnaast, en vele malen belangrijker, is hergebruik duurzamer, en dus goedkoper. De praktijk is er echter nog niet altijd naar. Sloop moet nu eenmaal snel, want tijd is geld. En afvalverwerking is simpelweg nog niet duur genoeg.’

Dat bijzondere verhaal door die extra betekenis moet je dus bevechten?

‘Een moeite is dat niet zo zeer’, vindt Bergsma. ‘Vaak is hergebruik zelfs een middel om de beperking van een budget te omzeilen. Je ontwikkelt een stedelijk gebied, of een speeltuin, en er dienen zich geschikte, zelfs opvallend bijzondere bruikbare materialen aan. Dat bespaart dan in de geplande kosten. Om het geheel uiteindelijk écht betaalbaar te maken, dus inclusief testfasen, zou je het op grotere schaal moeten toepassen. Hoe grootschaliger, hoe gemakkelijker te realiseren.

Hergebruik is niet vanzelfsprekend, maar als je het idee naar voren brengt zijn de betrokkenen zo verkocht. De beoordeling betreft vervolgens de praktische haalbaarheid. En die is hoger als je een object als heel component gebruikt.’

‘Hoe minder ingrepen je aan een object hoeft te doen, hoe goedkoper natuurlijk’, zegt ook Mihaljevic. ‘In Belval laten we bijvoorbeeld de spoorsteunende betonnen kolommen met staalconstructie overeind staan. Zij vormen zeker ’s avonds wanneer ze zijn verlicht een unieke aankleding op het nieuwe plein. Prachtig. Vrijwel gratis en voor niks.’